

Research Paper

**Providing a Good Governance Model for Sustainability of
Agricultural Businesses: A Case Study of Agriculture Bank of Iran
(BKI)**

M. M. Salarinia¹, M. Niknami², M. S. Sabouri³, H. Rafiee⁴

Received: 29 April, 2024 Accepted: 17 June, 2024

Introduction: In addition to production factors such as water, land, and labor, businesses in agricultural sector need capital as a driving production factor to develop their economic activities. Easy and quick access to financial resources is one of the necessities and prerequisites for the development of business activities in the agricultural sector, because many farmers and activists in the agricultural sector, due to low-income levels and high production costs, are unable to make large and widespread investments, on the one hand, and the private sector is not highly interested in investing in the agricultural sector due to high risk and low returns, on the other hand. In this regard, the Agricultural Bank, as the only specialized bank in the agricultural sector, is responsible for providing financial resources for this sector. In fact, the basic mission of the Agricultural Bank is to provide credit facilities for the development of the agricultural sector and its related activities, to improve the living standards and income of the rural people, and in short, to finance agriculture and related activities and the businesses of this sector. Accordingly, one of the topics that has been paid attention to by researchers over recent years, leading to the improvement of agricultural production and productivity, is the effect of good governance, so that in addition to paying attention to physical and educational investments, there should be considered and

-
1. Ph.D. Student, Department of Agricultural Extension and Education, Ga.C., Islamic Azad University, Garmsar, Iran.
 2. Corresponding Author, Department of Agricultural Extension and Education, Ga.C., Islamic Azad University, Garmsar, Iran. (Mehrdad.niknami@iau.ac.ir)
 3. Department of Agricultural Extension and Education, Ga.C., Islamic Azad University, Garmsar, Iran.
 4. Associate Professor, Department of Agricultural Economics, Faculty of Agriculture, University of Tehran, Karaj, Iran.

DOI: 10.30490/aead.2024.365618.1596

improved the infrastructure related to governance in the concerned countries. The goal of governance in the agricultural sector is to emphasize the increase of agricultural, livestock, and industrial production that will meet public needs and bring the country to the stage of self-sufficiency and free it from dependence. In this regard, the importance of agricultural businesses is highlighted. By moving in the direction of good governance, comprehensive institutions are formed and cause the growth of various economic sectors and finally, development. Therefore, this study aimed at presenting a good governance model in line with the sustainability of agricultural businesses in Agriculture Bank of Iran known as BKI which stands for *Bank-e-Keshavarzi Iran* in Persian.

Materials and Methods: This research was as an applied study, in terms of purpose, and it was a descriptive (non-experimental) one, in terms of data collection method, following a mixed research strategy, after defining the topic and conducting library studies, the dimensions of good governance in BKI were identified in Delphi method; and to identify the dimensions of business sustainability, the library method and the theoretical foundations of the research were used. In the qualitative part of the research, firstly, by reviewing the theoretical literature, the dimensions of good governance in the Agricultural Bank were identified, resulting in selection of 15 managers of BKI and Agriculture-Jahad Organization of Tehran who were selected through a purposeful sampling approach, while the factors were evaluated using the Delphi technique. Finally, 32 indicators were identified in the form of six main components. Also, to identify the dimensions of business sustainability, the library method was used based on the background and theoretical foundations of the research, and the dimensions of business sustainability were designed in the form of a questionnaire in three components (social, environmental and economic) and 19 indicators. In the quantitative part of the research, to measure the research model, a questionnaire was designed and after verifying its validity and reliability, the questionnaire was given to 330 greenhouse owners of Tehran province, who were selected in a simple random sampling method. Then, to establish the relationship and sequence between the dimensions, components and indicators and to provide a structural model, the method of structural equations was used in the third-order confirmatory factor analysis method in SPSS23 and Smart PLS3 software.

Results and Discussion: The analysis of the results showed that among the six components affecting the good governance of the BKI, corruption control was the most effective component with an impact factor (factor load) of 0.279, followed by the component related to the quality of laws and regulations (0.274) in the

second, the factors related to the rule of law (0.271) in the third, the component of the right to comment and respond (0.172) in the fourth, the component of government effectiveness (0.043) in the fifth and finally, the political stability factor (0.022) in the sixth places. Based on the study results, the social dimension of agricultural business sustainability with an impact factor (factor load) of 0.901, the economic dimension of agricultural business sustainability (0.891), and the environmental dimension of agricultural business sustainability (0.843) are the most important components of the sustainability of agricultural business. The analysis of the results showed that among the components affecting the sustainability of agricultural business, corruption control was found to be the most effective component (T-value = 17.854 , $p < 0.01$), followed by the components of the quality of laws and regulations (T-value = 0.274, T-value = 14.433), the rule of law (T-value = 0.271, T-value = 14.075), the right to comment and respond (T-value = 0.172, T-value = 11.301), the government effectiveness (T-value = 2.146, T-value = 0.043) and the political stability (T-value = 0.022 , T-value = 2.080) were in the next ranks of importance in order of priority.

Conclusion and Suggestions: The study results make it clear that executives (agricultural business managers) have an important role in the sustainability of agricultural business, but designing a good governance model is not simply the responsibility of executives, rather, it is affected by many factors and variables. Also, it can be concluded that many issues and problems related to the sustainability of agricultural business are formed during the formulation of policies and programs and are influenced by other factors. Therefore, in order to successfully implement a good governance in the BKI, the other concerned components and indicators might be considered as well.

Keywords: *Good Governance, Agricultural Business Sustainability, Agriculture Bank of Iran (BKI), Tehran (Province).*

JEL Classification: M10

اقتصاد کشاورزی و توسعه

سال ۳۲، شماره ۱۲۸، زمستان ۱۴۰۳

مقاله پژوهشی

ارائه مدل حکمرانی خوب به منظور پایداری کسب و کارهای کشاورزی در استان تهران: مطالعه موردی بانک کشاورزی

محمدمهدی سالاری نیا^۱، مهرداد نیک نامی^۲، محمصدق صبور^۳، حامد رفیعی^۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۰۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۳/۲۷

چکیده

مطالعه حاضر، با هدف طراحی مدل حکمرانی خوب در راستای پایداری کسب و کارهای کشاورزی، در پی حل این مسئله بود که «حکمرانی خوب چگونه می‌تواند منجر به پایداری کسب و کار کشاورزی در بانک کشاورزی ایران شود؟» و از این رو، از نظر هدفه اکتشافی بود و از نظر روش، با تلفیقی از روش‌های کیفی و کمی (آمیخته) صورت گرفت. در بخش کیفی تحقیق، ابتدا با بررسی ادبیات نظری، ابعاد حکمرانی خوب در بانک کشاورزی ایران در سال ۱۴۰۲ شناسایی شد و سپس، پانزده نفر از مدیران بانک و جهاد کشاورزی که با رویکرد نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده بودند، با بهره‌گیری از روش دلفی، به ارزیابی عوامل پرداختند که در نهایت، ۳۲ شاخص در قالب شش مؤلفه اصلی شناسایی شدند. همچنین، به منظور شناسایی ابعاد پایداری کسب و کار، از روش کتابخانه‌ای بر اساس بررسی پیشینه و مبانی نظری تحقیق استفاده شد و ابعاد پایداری کسب و کار در قالب پرسشنامه در سه مؤلفه (اجتماعی، زیست‌محیطی و اقتصادی) و نوزده شاخص طراحی شد.

۱- دانشجوی دکتری گروه ترویج و آموزش کشاورزی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران.

۲- نویسنده مسئول، دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران.
(Mehrdad.niknami@iau.ac.ir)

۳- دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران.

۴- دانشیار گروه اقتصاد کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تهران، کرج، ایران.

DOI: 10.30490/aead.2024.365618.1596

در مرحله بعد، به منظور برقراری ارتباط و توالی بین ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها و ارائه مدل ساختاری، از روش معادلات ساختاری به روش تحلیل عاملی تأییدی مرتبه سوم در دو نرم‌افزار SPSS²³ و Smart PLS³ بهره گرفته شد. در بخش کمی تحقیق نیز برای سنجش مدل تحقیق، پرسشنامه‌ای طراحی و پس از احراز اعتبار و پایایی آن، در اختیار ۳۳۰ نفر از گلخانه‌داران استان تهران، که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شده بودند، قرار گرفت. نتایج تحقیق نشان داد که از میان مؤلفه‌های مؤثر بر پایداری کسب‌وکار کشاورزی، کنترل فساد ($\beta=0/279$) اثرگذارترین مؤلفه بر پایداری کسب‌وکار کشاورزی است؛ پس از آن، مؤلفه‌های کیفیت قوانین و مقررات ($\beta=0/274$)، حاکمیت قانون ($\beta=0/271$)، حق اظهار نظر و پاسخ‌گویی ($\beta=0/172$)، اثربخشی دولت ($\beta=0/043$) و ثبات سیاسی ($\beta=0/022$)، به ترتیب اولویت، در رتبه‌های بعدی اهمیت قرار دارند. بدین ترتیب، از نتایج مطالعه می‌توان در تقویت نظام حقوقی و اجرای قوانین و مقررات مرتبط با کشاورزی سود جست تا از این رهگذر، با نظارت بر تولید، بازاریابی و توزیع محصولات، در جلوگیری از فساد و نیز در راستای پایداری کسب‌وکارهای مرتبط با کشاورزی مؤثر افتد.

کلیدواژه‌ها: حکمرانی خوب، پایداری کسب‌وکار کشاورزی، بانک کشاورزی ایران (BKI)، تهران (استان).

طبقه‌بندی JEL: M10

مقدمه

امروزه، جامعه جهانی با دامنه‌ای گسترده از مشکلات اجتماعی و زیست‌محیطی از جمله نابرابری‌های اجتماعی، توزیع نابرابر ثروت، اقتصاد ناموفق، جنگ و درگیری و نابرابری‌های جنسیتی (Gashi et al., 2022)، فقدان آموزش و بی‌توجهی به کیفیت و اثربخشی در نظام آموزشی (Efthymiou & Zarifis, 2021; Roopa et al., 2021)، فقر بی‌حدوحصر و تغییر اقلیم (Raiten & Bremer, 2023) و نابودی زیستگاه و انقراض گونه‌های گیاهی و جانوری (Hamsal & Ichsan, 2021) دست به گریبان بوده و از این‌رو، اندیشه‌های پایداری کسب‌وکار^۱ مطرح شده است (Arend, 2020). پایداری کسب‌وکار (BS)، بنا به تعریف، عبارت است از توانایی شرکت‌ها برای پاسخ‌گویی به نیازهای مالی کوتاه‌مدت خود، بدون به خطر انداختن توانایی خود در برآوردن نیازهای آینده شرکت (Hamsal & Ichsan, 2021). اهداف و برنامه‌های پایداری کسب‌وکارها روی موضوعاتی متمرکزند که نه تنها بر جامعه تأثیر می‌گذارند بلکه باید توسط مدیران یک شرکت برای بقا و شکوفایی آن مورد توجه قرار گیرند (Guterman, 2023). در واقع، توسعه هر کشوری به پایداری کسب‌وکارهای راه‌اندازی شده در آن کشور بستگی دارد (Jansson et al., 2017) که در این خصوص، سازمان‌های دولتی، غیردولتی و غیرانتفاعی، مؤسسات آموزشی و تحقیقاتی، نهادهای مصرف‌کننده، جامعه علمی و فناوری و بخش‌های

1. Business Sustainability (BS)

خصوصی (کسب‌وکار و صنعت) به‌عنوان ذی‌نفعان مختلف، مسئولیت رسیدگی بدین مسائل را در سطوح محلی، ملی و بین‌المللی برعهده گرفته‌اند (Behdani et al., 2023).

پایداری کسب‌وکارها را می‌توان در درجه اول، به حکمرانی خوب شرکت‌ها مرتبط دانست، چیزی که برای شرکت‌ها ضروری به‌نظر می‌رسد (Gutterman, 2023). حکمرانی خوب در کسب‌وکار به شرکت‌ها فرصت رشد نوآوری و حرکت از بخش غیررسمی به بخش رسمی اقتصاد را می‌دهد (Ndukwe & Allison, 2021). در واقع، آنچه در حکمرانی خوب برای سهولت انجام کسب‌وکار ایده‌آل به‌شمار می‌رود، تشویق مقرراتی است که کارآمد و شفاف بوده، اجرای آن آسان باشد تا کسب‌وکارها شکوفا شوند (Safari et al., 2019).

بر اساس تعریف بانک جهانی (World Bank, 2022)، حکمرانی دربرگیرنده قوانین و نهادهایی است که از سوی مقامات در یک کشور اجرایی می‌شود و شامل فرآیندی است که از طریق آن، دولت‌ها انتخاب، نظارت و جایگزین می‌شوند. براساس گزارش این نهاد بین‌المللی، حکمرانی خوب از شاخص‌هایی تشکیل شده است، که عبارت‌اند از: انتقاد و پاسخ‌گویی^۱، ثبات سیاسی و فقدان خشونت^۲، کارآمدی دولت^۳، کیفیت و چگونگی تنظیم قوانین^۴، حاکمیت قانون^۵ و کنترل فساد^۶ (World Bank, 2022). ویژگی اصلی حکمرانی خوب «مشارکت غیرمستقیم ضعیف و مستقیم همه‌ذی‌نفعان در فرآیندهای تصمیم‌گیری» است که نقشی مهم در تضمین موفقیت کسب‌وکارهای ایجادشده دارد (Abdelaziz, 2021). به باور آگاروال (Aggarwal, 2023)، حکمرانی مؤثر دربرگیرنده دامنه‌ای گسترده از عناصر مانند شفافیت و مشارکت/تعامل ذی‌نفعان، پاسخ‌گویی، استقلال، و انسجام سیاست (به‌ویژه در ارتباط با اهداف) است. همچنین، پارادا و همکاران (Parada et al., 2020) بر این باورند که حکمرانی خوب، فرآیندها و رویه‌های عملی را برای مدیریت منافع و خواسته‌های رقیب سهامداران کلیدی در اختیار کسب‌وکارها قرار می‌دهد. بهدانی و همکاران (Behdani et al., 2023) نیز نشان دادند که مؤلفه‌های حکمرانی خوب (شامل نتیجه‌گرایی، شفاف‌سازی و ارتقای ارزش‌ها) بر پایدارسازی کسب‌وکار تأثیر مثبت و مستقیم دارند. نصرتی نیگجه و همکاران (Nosrati Nigjeh et al., 2023) دریافته‌اند که از مهم‌ترین فرصت‌های بانک کشاورزی می‌توان به امکان افزایش بهره‌وری در بخش کشاورزی، نوآوری در حوزه مالی، همکاری

1. voice and accountability
2. political stability and absence of violence
3. government effectiveness
4. regulatory quality
5. rule of law
6. control of corruption

بین‌المللی و توسعه کسب‌وکارهای کشاورزی اشاره کرد. به باور گاترمن (Gutterman, 2023)، در درجه اول، پایداری کسب‌وکارها به حکمرانی خوب شرکت‌ها وابسته است. یافته‌های پژوهش انگوبین (Nguyen, 2023) نشان داد که عواملی همچون مدیریت، بازاریابی، مشارکت اعضا و حمایت‌های مالی دولت مهم‌ترین عوامل رونق کسب‌وکارهای کشاورزی به‌شمار می‌روند. همچنین، کیانی و همکاران (Kiani et al., 2022) معتقدند که کیفیت قوانین و اثربخشی دولت مهم‌ترین عوامل حکمرانی خوب در تسهیل فضای کسب‌وکار ایران به‌شمار می‌روند و حاکمیت قانون، کنترل فساد و ثبات سیاسی و عدم خشونت را می‌توان کم‌اهمیت‌ترین عوامل دانست. افزون بر این، یافته‌های تحقیق پایگان و همکاران (Paygan et al., 2022) نشان داد که شاخص‌های اظهارنظر و قوانین، کیفیت قوانین، کنترل فساد، حاکمیت قوانین، شفافیت، چشم‌انداز و برنامه‌ریزی، اثربخشی و کارایی، اخلاق‌مداری، مسئولیت‌پذیری و همچنین، اعتمادمحوری، عدالت، فقرزدایی، رشد اقتصادی و ثبات سیاسی مهم‌ترین مؤلفه‌های حکمرانی خوب با رویکرد توسعه پایدار محسوب می‌شوند. به عقیده لی و همکاران (Li et al., 2021)، نقش بانک‌های کشاورزی کاهش هزینه‌های امنیت غذایی است که منجر به پایداری کسب‌وکار می‌شود. حاجی‌میرزا و شاکری بستان‌آباد (Hajimirza & Shakeri Bostanabad, 2021) بر این باورند که رشد بخش کشاورزی، عموماً در بلندمدت و با شدت متفاوت، از شاخص‌های حکمرانی خوب اثر می‌پذیرد. در ایران نیز کارآمدی دولت و کیفیت و چگونگی تنظیم قوانین تاثیرگذارترین شاخص‌های حکمرانی به‌شمار می‌روند و ثبات سیاسی و فقدان خشونت، کنترل فساد، حاکمیت قانون و انتقاد و پاسخ‌گویی در رتبه‌های بعدی قرار دارند. رونقی و همکاران (Ronaghi et al., 2020) دریافتند که در بین عوامل حکمرانی، متغیرهای پایداری کشاورزی و مشارکت گروهی بیشترین وزن را در حوزه‌های سیاسی، اجتماعی و زیست‌محیطی و عوامل افزایش کارایی و بهبود تولید و بازاریابی بیشترین وزن را در حوزه اقتصادی در بخش کشاورزی ایران دارند. در مطالعه‌ای دیگر (Dhaoui, 2019)، چنین نتیجه‌گیری شده که نقش حکمرانی خوب در روند پایداری کسب‌وکارها بسیار مهم بوده و بعد نهادی برای حکمرانی خوب نیز بسیار مهم است. آریابود و همکاران (Ariabod et al., 2019) یکی از عوامل مؤثر در بهبود تولیدات کشاورزی را مداخله دولت و نقش مهم آن در بهبود شاخص‌های حکمرانی خوب می‌داند. بنت و ساترفیلد (Bennett & Satterfield, 2018) بر این باورند که حکمرانی یکی از مهم‌ترین عوامل برای تضمین مدیریت مؤثر محیط زیست و اقدامات حفاظتی است. به گفته رضایی (Rezaee, 2016)، پایداری کسب‌وکار می‌تواند به ادغام عملکرد پایداری اقتصادی مالی و ابعاد عملکرد

پایداری محیطی، اجتماعی، اخلاقی و مدیریتی در فرهنگ سازمانی، مدیریت زنجیره تأمین و مدل‌های کسب‌وکار در ایجاد ارزش مشترک برای مشتریان بینجامد.

به‌رغم اهمیت موضوع پایداری کسب‌وکارها، بررسی‌ها حاکی از آن است که در عمل، بسیاری از کسب‌وکارهای ایجادشده، در بخش‌های مختلف به‌طور عام و در بخش کشاورزی به‌طور خاص، به‌دلیل مواجهه با دشواری‌ها و موانع پرشمار اعم از سیاسی- زیرساختی، قانونی، مالی- هزینه‌ای، مهارتی- آموزشی، فنی- جغرافیایی و ارتباطی- اطلاع‌رسانی، از سطح پایداری مناسب در ابعاد اقتصادی- اجتماعی و زیست‌محیطی برخوردار نبوده و پایداری آنها با تردیدهای فراوان همراه است (Malorgio & Marangon, 2021)، به‌گونه‌ای که بسیاری از این کسب‌وکارها نه‌تنها در ابعاد اجتماعی و زیست‌محیطی از عملکرد مناسب برخوردار نیستند بلکه در ابعاد اقتصادی و درآمدزایی نیز چندان موفق عمل نمی‌کنند و در نتیجه، در مدت زمانی کوتاه پس از راه‌اندازی، دچار شکست شده، فعالیت‌شان متوقف می‌شود (Ulvenblad et al., 2020). در این راستا، بانک کشاورزی یکی از تأثیرگذارترین و مسلط‌ترین نیروهایی است که می‌تواند در دستیابی به کسب‌وکار کشاورزی پایدار نقشی ویژه داشته باشد؛ در نتیجه، با حکمرانی خوب، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در راستای بهبود و ارتقای وضعیت توسعه در جامعه میسر خواهد شد (Esmaily et al., 2016). در چنین شرایطی، افزایش تعاملات بین بانک کشاورزی و زیرمجموعه‌های آن از جمله صنوق بیمه محصولات کشاورزی و کشاورزان موجب افزایش بهره‌وری، مخاطره‌پذیری و قدرت رقابت‌پذیری بخش کشاورزی خواهد شد (Zahiri et al., 2021; Niknami et al., 2009).

در طول سال‌های اخیر، احداث گلخانه برای تولیدات تجاری با هدف تولید انبوه و اقتصادی انواع گیاهان زینتی، دارویی، سبزی‌ها، میوه‌ها و ... توسعه یافته و رو به گسترش است (Badji et al., 2022). گسترش گلخانه‌نه‌تنها یکی از عوامل بهبود تولید بلکه از گزینه‌های مناسب برای رقابتی کردن بخش کشاورزی و نقش‌آفرینی در بازارهای جهانی است (Maraveas et al., 2023). تولید محصولات کشاورزی به روش کشت گلخانه‌ای، علاوه بر نقش بسیار مهم آن در مدیریت منابع آب، خاک و انرژی، راهکاری مؤثر برای کنترل شرایط اقلیمی و بهبود کمی و کیفی محصولات کشاورزی در راستای کاهش ضایعات، افزایش بازپسندی، تولید محصولات صادرات‌محور و شکوفایی اقتصادی کشور است (Karimi & Niknami, 2020; Tavassoti et al., 2021) و بانک کشاورزی، با اولویت‌دهی به پرداخت تسهیلات گلخانه‌ای، نقشی مهم در حمایت از فعالان این زیربخش ایفا می‌کند (Nosrati Nigjeh et al., 2023).

به‌منظور مدیریت منابع آب و خاک، افزایش راندمان آبیاری، توسعه کشاورزی در اقلیم‌های نامساعد و افزایش کمی و کیفی محصولات، با هدف تأمین امنیت غذایی کشور ایران، ۴۱ هزار و ۶۷۱

میلیارد ریال تسهیلات، در هجده ماه منتهی به نیمه سال ۱۴۰۲ برای ایجاد و توسعه کشت‌های گلخانه‌ای در راستای دستیابی به کسب‌وکار پایدار، توسط شعب بانک کشاورزی پرداخت شده و بر اساس گزارش وزارت جهاد کشاورزی (MAJ, 2023)، پرداخت تسهیلات گلخانه‌ای جزو اولویت‌های اعتباری بانک کشاورزی است و در شش ماهه اول سال ۱۴۰۲ نیز با پرداخت ده هزار و ۳۶۰ میلیارد ریال تسهیلات و احداث ۲۶۰ هکتار گلخانه، موفق به جذب ۴۲ درصد اعتبار ابلاغی سال ۱۴۰۲ شده است. همچنین، طبق آمارنامه وزارت جهاد کشاورزی در سال ۱۴۰۲، کل سطح زیر کشت محصولات گلخانه‌ای در ایران بیست هزار هکتار بوده و استان تهران، با ۴۳۳۰ هکتار گلخانه، رتبه اول را به خود اختصاص داده است (MAJ, 2023).

هرچند مطالعات متعدد در زمینه حکمرانی خوب و پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی به صورت جداگانه انجام شده، اما تحقیقی مشخص در زمینه اثرات حکمرانی خوب در یک نهاد تأمین مالی نظیر بانک کشاورزی بر پایداری کسب‌وکار کشاورزی در داخل کشور ایران صورت نگرفته است. در این راستا، مسئله تحقیق این است که «حکمرانی خوب چگونه می‌تواند منجر به پایداری کسب‌وکار کشاورزی در بانک کشاورزی ایران شود؟». از این رو، تحقیق حاضر، با دیدگاهی خلاقانه، به ارائه یک مدل مفهومی جدید و گسترش نظریه مرتبط با آن پرداخته است. آگاهی از اهمیت و جایگاه حکمرانی خوب بانک کشاورزی برای تولیدات گلخانه‌ای و پایدارسازی کسب‌وکار می‌تواند در این راستا، راهگشا باشد. هدف کلی از انجام تحقیق حاضر ارائه مدل حکمرانی خوب در راستای پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی در بانک کشاورزی بوده و اهداف اختصاصی پژوهش به شرح زیر تدوین شده است:

- شناسایی ملاک‌ها و نشانگرهای وضعیت پایداری کسب‌وکار کشاورزی؛
- شناسایی ملاک‌ها و نشانگرهای الگوی حکمرانی خوب در بانک کشاورزی؛ و
- بررسی نقش شاخص‌های حکمرانی خوب بر پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر، بر اساس هدف، از نوع کاربردی و بر حسب نحوه گردآوری داده‌ها، از نوع توصیفی (غیرآزمایشی) بوده و راهبرد تحقیق از نوع آمیخته است. پژوهش، پس از تعریف موضوع و انجام مطالعات کتابخانه‌ای، برای شناسایی ابعاد حکمرانی خوب در بانک کشاورزی ایران، از روش پرسشنامه دلفی^۱ و برای شناسایی ابعاد پایداری کسب‌وکار نیز از روش کتابخانه‌ای و مبانی نظری تحقیق سود جسته است. در این خصوص، ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های مربوط به حکمرانی خوب در بانک

1. Delphi questionnaire

کشاورزی، از طریق روش دلفی، توسط پرسشنامه تحقیق (شامل پاسخ‌های طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت و یک پرسش باز برای اضافه شدن مؤلفه‌های جدید احتمالی) به نظر خبرگان حرفه‌ای آشنا با موضوع (مدیران بانک و جهاد کشاورزی) رسیده و پس از اخذ نظرات اصلاحی کیفی و کمی، براساس روش‌های آماری مربوط، تحلیل و در نهایت، طی سه دور رفت و برگشت، تناسب مدل، مؤلفه‌ها و ترکیب عوامل به اجماع نخبگان رسیده است تا توافق نهایی حاصل شود. در پژوهش حاضر، از پایگاه‌های داده (شامل Information Systems, ISC, SID, Science Direct) بین سال‌های ۲۰۱۸-۲۰۲۴ استفاده شده است و نتیجه این بخش از پژوهش پرسشنامه‌ای بوده که براساس مطالعات نصرتی نیگجه و همکاران (Nosrati Nigjeh et al., 2023)، کیانی و همکاران (Kiani et al., 2022) و بانک جهانی (World Bank, 2022) تنظیم شده و به‌عنوان ابزار گردآوری داده‌ها مورد استفاده قرار گرفته است. در واقع، در انتهای مرحله اول مطالعه، پرسشنامه‌ای ساختارمند بر مبنای نتایج روش دلفی و تلفیق آن با بخش‌هایی از متغیرهای موجود در بررسی پیشینه نظری موضوع تلویین شده که در مرحله بعدی و به‌منظور تلویین الگوی مطلوب نهایی، به‌کار گرفته شده است. در ادامه، تحلیل عاملی تأییدی^۱ هر کدام از متغیرهای پژوهش با بهره‌گیری از نرم‌افزار Smart PLS3 به‌صورت جداگانه برای هر متغیر انجام شده است تا هماهنگی داده‌ها با یک ساختار عاملی معین مشخص شود.

در مرحله دلفی، نمونه تحقیق شامل پانزده نفر از مدیران بانک و جهاد کشاورزی بودند که با توجه به سطح تحصیلات، آشنایی با روش تحقیق، سوابق پژوهشی و برخورداری از تجربه در موضوع کسب‌وکارهای کشاورزی، با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند و غیراحتمالی انتخاب شدند (جدول ۱).

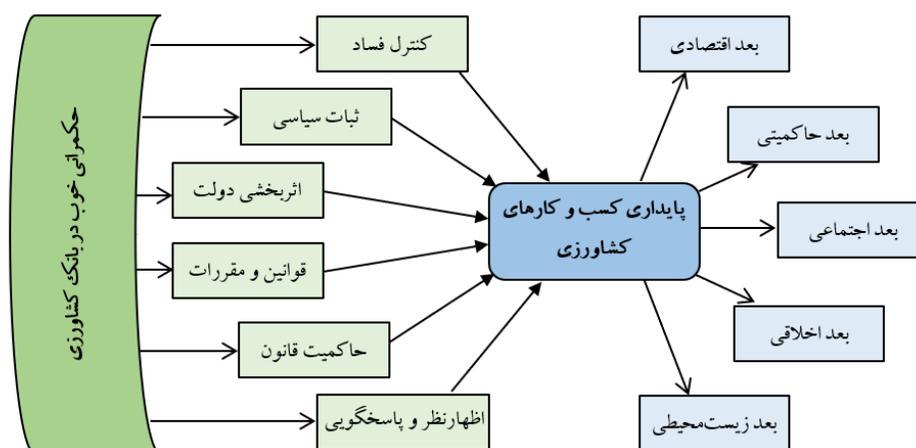
جدول ۱- کانون خبرگان برای تعیین مؤلفه‌ها و ابعاد پژوهش

تعداد	تخصص	تحصیلات	سمت	خبرگان
۳	مدیریت مالی	دکتری	معاون اعتباری و وصول مطالبات	مدیران بانک کشاورزی
۳	مدیریت ملی	دکتری	معاون بیمه محصولات کشاورزی	
۲	حسابداری	کارشناسی ارشد	مسئول وصول مطالبات	
۱	مدیریت مالی	کارشناسی ارشد	مسئول تجهیز منابع	مدیران جهاد کشاورزی
۳	مدیریت کسب‌وکار	دکتری	مدیر جهاد کشاورزی	
۳	توسعه روستایی	کارشناسی ارشد	معاون جهاد کشاورزی	

مأخذ: یافته‌های پژوهش

1. Confirmative Factor Analysis (CFA)

طبق روال معمول، اطلاعات از اعضای کارگروه^۱ در سال ۱۴۰۲ جمع‌آوری شد و سپس، مفاهیم استخراج‌شده دسته‌بندی شدند و برای هر دسته، مفاهیم جایگزین در نظر گرفته شد که بدین ترتیب، مؤلفه‌های پژوهش به‌دست آمد. بر اساس مؤلفه‌های تدوین‌شده، ابعاد پژوهش شناسایی شدند. شکل ۱ چارچوب نظری پژوهش را نشان می‌دهد.

شکل ۱- پارامترهای اصلی حکمرانی خوب بانک کشاورزی به‌دست‌آمده از طریق روش دلفی و پرسشنامه (کمی)

در مرحله سنجش برازش مدل، با توجه به وجود ۲۸ درصد گلخانه‌های ایران در استان تهران (مشتمل بر ۲۰۷۷ گلخانه‌دار)، از دارندگان واحدهای کسب‌وکار کشاورزی (گلخانه‌داران متوسط و بزرگ) استان تهران، ۳۳۰ نفر با هدف کنترل متغیرهای فرهنگی-اجتماعی و افزایش دقت حجم نمونه بر اساس روش نمونه‌گیری تصادفی ساده با استفاده از جدول کرجسی-مورگان به‌عنوان نمونه انتخاب شدند و با پرسشنامه، مورد پیمایش قرار گرفتند. شایان یادآوری است که جامعه مورد نظر پیرامون مقوله مورد بررسی همگن بود؛ و به دیگر سخن، افراد جامعه مورد مطالعه با هم مشابهت داشتند و متجانس یا در واقع، یکدست بودند.

همان گونه که پیش تر گفته شد تحقیق در دو مرحله کیفی و کمی صورت گرفته است؛ در بخش اکتشاف شاخص ها، از روش کیفی دلفی و در بخش سنجش برازش مدل نیز با بهره گیری از معادلات ساختاری، از روش کمی بهره گرفته شده است.

روش دلفی یکی از روش های تحقیق کیفی است که از آن به منظور دستیابی به اجماع در تصمیم گیری های گروهی استفاده می شود. در عمل، روش دلفی مجموعه ای از پرسشنامه ها یا دوره های متوالی^۱ به همراه بازخوردی کنترل شده است که در پی دستیابی به اتفاق نظر میان یک گروه از افراد متخصص^۲ درباره یک موضوع خاص است. معمولاً روش دلفی شامل مراحل اساسی است که در پی، تشریح می شوند (Alarabiat & Ramos, 2019).

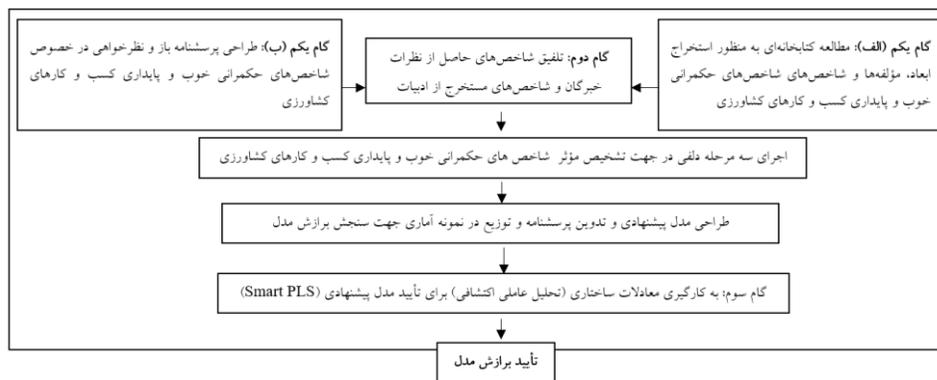
در مرحله اول، مسئله پژوهش تعریف و بر این اساس، ویژگی های لازم برای شرکت کنندگان در کارگروه دلفی تعیین می شود؛ سپس، نامزدهای مشارکت در این کارگروه، شناسایی می شوند و از آنها دعوت به عمل می آید. این مرحله با تعیین اعضای کارگروه به اتمام می رسد.

مرحله دوم روش دلفی به تولید ایده در زمینه مسئله پژوهش اختصاص دارد. در این مرحله، اعضای کارگروه ایده های خود را درباره عوامل مرتبط با مسئله پژوهش ارائه می کنند. آنگاه پژوهشگر، با تحلیل و پالایش این ایده ها، حذف موارد تکراری و کاربرد واژگان یکسان، فهرست نهایی عوامل مرتبط با مسئله پژوهش را استخراج می کند. در این مرحله، ممکن است نظر اعضا درباره عواملی خواسته شود که از پیش تعیین شده اند.

در مرحله سوم، اعضای کارگروه میزان اهمیت عوامل را تعیین یا تعدادی از مهم ترین آنها را انتخاب می کنند. بر این اساس، تعداد عوامل به میزانی کاهش می یابند که کار با آنها قابل انجام باشد. در حقیقت، این مرحله برای کاهش تعداد عوامل به تعداد قابل قبول برای ادامه کار انجام می شود.

مرحله چهارم به بازنگری در میزان اهمیت عوامل بر اساس نتایج مرحله پیش یا تعیین ترتیب اهمیت عوامل اختصاص دارد. در این مرحله، هر کدام از اعضا در جریان نظر گروه قرار می گیرد و بار دیگر در میزان یا ترتیب اهمیت عوامل تجدید نظر می کنند. تجدید نظر اعضا تا جایی ادامه می یابد که میان آنها اتفاق نظر حاصل شود یا تعداد شرکت کنندگان به کمتر از حد لازم برسد. بر این اساس، طرح تحقیق در قالب شکل ۲ قابل ترسیم است.

-
1. consequent rounds
 2. expert panel

مأخذ: یافته‌های پژوهش

شکل ۲- فرآیند طراحی الگوی تحقیق

گام اول: این گام از طریق مراجعه به بانک‌های اطلاعاتی و استفاده از منابع معتبر علمی انجام گرفت (Humphrey-Murto et al., 2020)؛ و در این میان، با کمک پرسش باز از خبرگان فن، مؤلفه‌ها و شاخص‌های اصلی حکمرانی خوب و پایداری کسب و کارهای کشاورزی شناسایی و با مؤلفه‌ها و شاخص‌های حاصل از ادبیات تحقیق تلفیق و تجمیع شد.

گام دوم: از آنجا که در پیشینه تحقیق نیز شاخص‌های گوناگون شناخته شده بود، نتایج به دست آمده از پرسش‌های باز با نتایج حاصل از بررسی پیشینه تحقیق تلفیق شد و به شکل پرسشنامه‌ای بسته به عنوان مرحله دوم دلفی در اختیار خبرگان قرار گرفت (Humphrey-Murto et al., 2020).

یکی از مباحث همیشگی همراه با روش دلفی «رسیدن به توافق و پایان دوره‌های آن» است که در پژوهش حاضر، برای تعیین میزان اتفاق نظر میان اعضای پانل یا همان کارگروه از ضریب هماهنگی کنال (W)^۱ استفاده شده است. ضریب W نشان می‌دهد که افراد مرتب‌کننده چند مقوله بر اساس اهمیت آنها معیارهایی مشابه را برای قضاوت درباره اهمیت هر کدام از مقوله‌ها به کار برده‌اند و از این لحاظ، با یکدیگر اتفاق نظر دارند برای تصمیم‌گیری درباره توقف یا ادامه دوره‌های دلفی نیز معیار تصمیم‌گیری همان اتفاق نظر قوی میان اعضای پانل است که بر اساس ضریب W ، تعیین

1. Kendall's coefficient of concordance (W)

ارائه مدل حکمرانی خوب به‌منظور.....

می‌شود (Humphrey-Murto et al., 2020). جدول ۲ چگونگی تفسیر مقادیر گوناگون این ضریب و جدول ۳ نتایج محاسبات ضریب کنдал (W) سه دوره اول، دوم و سوم دلفی را نشان می‌دهد.

جدول ۲- تفسیر مقادیر گوناگون ضریب کنдал

مقدار ضریب کنдал	۰/۱	۰/۳	۰/۵	۰/۷	۰/۹
تفسیر میزان اتفاق نظر	بسیار ضعیف	ضعیف	متوسط	قوی	بسیار قوی
اطمینان نسبت به ترتیب عوامل	وجود ندارد	کم	متوسط	زیاد	بسیار زیاد

مأخذ: وُزل و همکاران (Worrell et al., 2013)

جدول ۳- نتایج محاسبات ضریب توافق کنдал برای دلفی

دور دلفی	تعداد خبرگان	ضریب کنдал (W)	مقدار معنی‌داری
اول	۱۵	۰/۳۷	۰/۰۰۰
دوم	۱۵	۰/۵۱	۰/۰۰۰
سوم	۱۴	۰/۷۴	۰/۰۰۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش

پس از اجرای دور اول دلفی، ضریب هماهنگی کنдал به‌منظور بررسی میزان هماهنگی پانل دلفی درباره عوامل و شاخص‌های پژوهش محاسبه شد و ضریب ۰/۳۷ به‌دست آمد که نشان‌دهنده وحدت نظر میان دیدگاه مدیران بانک کشاورزی و جهاد کشاورزی در حد ضعیف است. همچنین مقدار سطح معنی‌داری نیز ۰/۰۰۰ به‌دست آمد و نشان می‌دهد که با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان به نتایج به‌دست‌آمده اتکا کرد. در نتیجه، با صرف‌نظر از شاخص‌هایی که امتیاز زیر شدت آستانه کسب کرده‌اند، سایر شاخص‌ها برای مطالعه در مرحله اول مورد استفاده قرار گرفته‌اند. ضریب کنдал در مرحله دوم «روش دلفی» ۰/۵۱ به‌دست آمد و نشان می‌دهد که وحدت نظر میان دیدگاه کارشناسان در حد متوسط است؛ ضریب کنдал در مرحله سوم «روش دلفی» ۰/۷۴ به‌دست آمد که نشان‌دهنده وحدت نظر بالا میان دیدگاه کارشناسان است؛ همچنین، میانگین امتیازات تمامی گویه‌ها از چهار بیشتر بوده، که حاکی از اتفاق نظر قوی اعضاست. از آنجا که تعداد اعضای کارگروه (پانل) پژوهش حاضر بیش از ده نفر بود، این میزان از ضریب کنдал کاملاً معنی‌دار محسوب می‌شود.

در بخش کمی، با تمرکز بر گلخانه‌داران متوسط و بزرگ استان تهران، مطالعه به‌صورت میدانی انجام پذیرفت. در تحقیق حاضر، روش نمونه‌گیری کمی تصادفی ساده انتخاب شد و بدین ترتیب،

پرسشنامه در اختیار ۳۳۰ نفر از گلخانه‌داران استان تهران قرار گرفت. به‌منظور پاسخ‌گویی به مسئله تحقیق و اهداف مورد نظر در پژوهش کمی، پرسشنامه کمی به‌عنوان ابزار اصلی تحقیق طراحی شد. پرسشنامه کمی در قالب طیف لیکرت پنج‌امتیازی (۰ تا ۵) مورد بررسی قرار گرفت. متغیر مستقل پژوهش «حکمرانی خوب» شامل شش مؤلفه کنترل فساد، ثبات سیاسی، اثربخشی دولت، کیفیت قوانین و مقررات، حاکمیت قوانین، حق اظهار نظر و پاسخ‌گویی بود و متغیر وابسته نیز پایداری کسب‌وکار کشاورزی شامل مؤلفه‌های بعد اقتصادی پایداری کسب‌وکار، بعد اجتماعی پایداری کسب‌وکار و بعد زیست‌محیطی پایداری کسب‌وکار بود.

برای تأیید روایی و پایایی ابزار اندازه‌گیری، از سه نوع روایی و یک نوع پایایی ارزیابی با عنوان روایی محتوا^۱، روایی همگرا^۲ و روایی واگرا^۳ و پایایی استفاده شد. روایی محتوا با اطمینان از سازگاری بین شاخص‌های اندازه‌گیری و ادبیات موجود ایجاد شد (Hair et al., 2017) و با نظرسنجی از اساتید به‌دست آمد. روایی همگرا بدین اصل برمی‌گردد که شاخص‌های هر سازه با یکدیگر همبستگی میانه داشته باشند (Hair et al., 2017). بر اساس نظر فورنل و لارکر (Fornell & Larcker, 1981)، معیار روایی همگرا بودن این است که میانگین واریانس‌های استخراجی^۴ بیش از ۰/۵ باشد (جنول ۴). روایی واگرا نیز از طریق مقایسه جنر AVE با همبستگی بین متغیرهای مکنون (جنول ۵) سنجیده شده و برای هر کدام از سازه‌های انعکاسی، باید جنر AVE بیش از همبستگی آن سازه با سایر سازه‌ها در مدل باشد (Hair et al., 2017). همچنین، در پژوهش حاضر، برای تعیین پایایی پرسشنامه، طبق نظر فورنل و لارکر (Fornell & Larcker, 1981)، از دو معیار ضریب آلفای کرونباخ و ضریب پایایی مرکب^۵ استفاده شد (جنول ۴). ضرایب آلفای کرونباخ تمامی متغیرهای پژوهش از حداقل مقدار قابل قبول (۰/۷) بیشتر بود. پایایی مرکب، برخلاف آلفای کرونباخ که به‌طور ضمنی فرض می‌کند که وزن شاخص‌ها یکسان است، متکی بر بارهای عاملی^۶ حقیقی هر سازه است؛ و بنابراین، برای پایایی، معیاری بهتر را ارائه می‌دهد. حداقل مقدار قابل قبول پایایی مرکب ۰/۷ است، که باید مقلاری بیش از ۰/۷ را به‌دست آورد تا بیانگر ثبات درونی سازه باشد (Hair et al., 2017). در جداول ۴ و ۵ نتایج پایایی و روایی ابزار سنجش به‌طور کامل آمده است.

1. content validity
2. convergent validity
3. discriminant validity
4. Average Variance Extracted (AVE)
5. coefficient of composite reliability
6. loadings factors

ارائه مدل حکمرانی خوب به‌منظور.....

جدول ۴- روایی همگرا و پایایی ابزار اندازه‌گیری

متغیرهای پژوهش	ضریب میانگین واریانس استخراج‌شده (AVE)	ضریب پایایی مرکب (CR)	ضریب پایایی آلفای کرونباخ
کنترل فساد	۰/۷۹	۰/۹۴	۰/۹۱۵
ثبات سیاسی	۰/۷۸	۰/۹۴	۰/۹۳
اثربخشی دولت	۰/۷۷	۰/۹۵	۰/۹۴
کیفیت قوانین و مقررات	۰/۷۸	۰/۹۳	۰/۹۳
حاکمیت قوانین	۰/۷۹	۰/۹۵	۰/۹۴
حق اظهار نظر و پاسخ‌گویی	۰/۷۸	۰/۹۵	۰/۹۴
بعد اقتصادی پایداری کسب‌وکار	۰/۷۷	۰/۹۵	۰/۹۵
بعد اجتماعی پایداری کسب‌وکار	۰/۷۴	۰/۹۴	۰/۹۴
بعد زیست‌محیطی پایداری کسب‌وکار	۰/۸۳	۰/۹۴	۰/۹۴

مأخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۵- ماتریس همبستگی و بررسی روایی واگرا

مؤلفه‌ها و ابعاد	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
۱ کنترل فساد	۰/۸۸۳*								
۲ ثبات سیاسی	۰/۷۶۱	۰/۸۸۳*							
۳ اثربخشی دولت	۰/۷۷۲	۰/۸۵۳	۰/۸۷۸*						
۴ کیفیت قوانین و مقررات	۰/۸۰۲	۰/۸۰۰	۰/۷۷۴	۰/۸۸۳*					
۵ حاکمیت قوانین	۰/۷۷۷	۰/۷۶۵	۰/۷۸۰	۰/۷۶۲	۰/۸۸۸*				
۶ حق اظهار نظر و پاسخ‌گویی	۰/۷۶۴	۰/۸۸۹	۰/۸۷۸	۰/۸۰۷	۰/۸۳۱	۰/۸۸۳*			
۷ اقتصادی	۰/۷۱۱	۰/۸۲۷	۰/۸۱۰	۰/۷۰۹	۰/۶۹۳	۰/۸۲۲	۰/۸۷۷*		
۸ اجتماعی	۰/۸۲۸	۰/۸۳۲	۰/۸۰۹	۰/۸۳۳	۰/۸۲۱	۰/۸۸۱	۰/۷۹۱	۰/۸۶۰*	
۹ زیست‌محیطی	۰/۸۴۸	۰/۸۳۹	۰/۸۰۴	۰/۸۵۰	۰/۸۱۹	۰/۸۶۹	۰/۷۵۹	۰/۸۵۰	۰/۹۱۱*

* \sqrt{AVE}

مأخذ: یافته‌های پژوهش

بر اساس آنچه گفته شد و طبق نتایج به‌دست‌آمده از خروجی‌های نرم‌افزار Smartpls3، جداول ۴ و ۵ نشان‌دهنده آن است که ابزار اندازه‌گیری از روایی و پایایی (ضریب میانگین واریانس استخراج‌شده، ضریب پایایی مرکب، و ضریب آلفای کرونباخ) مناسب برخوردارند. تجزیه و تحلیل اطلاعات پژوهش حاضر در دو سطح توصیفی و استنباطی در دو نرم‌افزار SPSS23 و Smart PLS-3 انجام شده است.

نتایج و بحث

در بخش حکمرانی خوب بانک کشاورزی، پرسشنامه تحقیق در نه مؤلفه و ۳۸ شاخص طراحی شد. در مجموع، میان پرسشنامه‌های عودت‌شده، چهارده پرسشنامه به لحاظ استخراج و تجزیه و تحلیل، مناسب تشخیص داده شد. پس از بررسی و جمع‌بندی نتایج، سه شاخص به دلیل کسب میانگین کمتر از پنج در مقیاس پنج‌گزینه‌ای لیکرت از دور نخست خارج شدند (Humphrey-Murto et al., 2020) و ۳۲ شاخص باقی ماندند و به دورهای دوم و سوم راه یافتند (جدول ۶).

جدول ۶- نتایج نهایی دلفی

بعد	مؤلفه	شاخص	دور اول دلفی		دور دوم دلفی		دور سوم دلفی	
			انحراف میانگین	معیار	انحراف میانگین	معیار	انحراف میانگین	معیار
کنترل فساد		مانع‌شناسی در خصوص کنترل فساد بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسبوکار کشاورزی	۵/۶۷	۰/۸۱۶	۶	۰/۵۳۵	۶/۲۷	۰/۴۵۸
		افشاگری و حمایت از گزارش‌دهندگان در خصوص کنترل فساد بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسبوکار کشاورزی	۶	۰/۶۵۵	۵/۸۰	۰/۴۱۴	۵/۸۰	۰/۴۱۴
		حسابرسی دارایی‌ها در خصوص کنترل فساد بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسبوکار کشاورزی	۶	۰/۵۳۵	۵/۸۰	۰/۴۱۴	۵/۸۷	۰/۳۵۲
حکمرانی خوب		رعایت قوانین کاری و پیشگیری از رشوهدهی در خصوص کنترل فساد بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسبوکار کشاورزی	۲/۹۳	۰/۴۵۸	-	-	-	-
		مسئولیت‌پذیری و حسابرسی در خصوص کنترل فساد بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسبوکار کشاورزی	۳	۰/۷۵۶	-	-	-	-
		شفافیت و اعلام اطلاعات در خصوص کنترل فساد بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسبوکار کشاورزی	۶	۰/۳۷۸	۵/۹۳	۰/۲۵۸	۵/۹۳	۰/۲۵۸
ثبات سیاسی		استحکام نظام قانونی در خصوص ثبات سیاسی بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسبوکار کشاورزی	۵/۸۷	۰/۶۴۰	۶/۱۳	۰/۶۴	۶/۲۷	۰/۴۵۸
		پایبندی به قوانین و قوانین معاملات بین‌المللی در خصوص ثبات سیاسی بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسبوکار کشاورزی	۶/۱۳	۰/۵۱۶	۵/۸۰	۰/۴۱۴	۵/۸۰	۰/۴۱۴
		استقرار آرامش اجتماعی در خصوص ثبات سیاسی بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسبوکار کشاورزی	۶/۰۷	۰/۵۹۴	۵/۸۰	۰/۴۱۴	۵/۸۰	۰/۴۱۴

ارائه مدل حکمرانی خوب به‌منظور.....

بعد	مؤلفه	شاخص	دور اول دلفی		دور دوم دلفی		دور سوم دلفی	
			انحراف میانگین	انحراف معیار	انحراف میانگین	انحراف معیار	انحراف میانگین	انحراف معیار
اثربخشی دولت		پایبندی به اصول مردم‌سالاری (دموکراسی) در خصوص ثبات سیاسی بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسبوکار کشاورزی	۶/۰۷	۰/۴۵۸	۵/۶۷	۰/۴۸۸	۵/۸۰	۰/۴۱۴
			۶/۲۰	۰/۶۷۶	۵/۷۳	۰/۴۵۸	۵/۸۷	۰/۳۵۲
			۲/۸۰	۰/۲۶۵	-	-	-	-
			۵/۸۷	۰/۶۴۰	۵/۸۰	۰/۴۱۴	۵/۸۰	۰/۴۱۴
			۶/۰۷	۰/۷۰۴	۶/۲۷	۰/۴۵۸	۶/۲۷	۰/۴۵۸
			۵/۸۰	۰/۶۷۶	۵/۸۷	۰/۳۵۲	۵/۸۷	۰/۳۵۲
			۶/۴۰	۰/۶۳۳	۶/۴۷	۰/۵۱۶	۶/۴۷	۰/۵۱۶
			۵/۶۷	۰/۷۳۴	۶	۰/۵۳۵	۶/۱۳	۰/۳۵۲
			۵/۹۳	۰/۷۹۹	۶/۲۷	۰/۴۵۸	۶/۲۷	۰/۴۵۸
			۵/۸۰	۰/۷۷۵	۶	۰/۵۳۵	۶	۰/۵۳۵
کیفیت قوانین و مقررات		صلاحیت و کفایت نهادهای نظارتی در خصوص کیفیت قوانین و مقررات بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسبوکار کشاورزی	۵/۹۳	۰/۷۹۹	۶/۴۰	۰/۵۰۷	۶/۴۰	۰/۵۰۷
			۵/۹۳	۰/۷۰۴	۶/۲۰	۰/۴۱۴	۶/۲۰	۰/۴۱۴

مؤلفه	شخص	دور اول دلفی		دور دوم دلفی		دور سوم دلفی	
		انحراف میانگین	انحراف معیار	انحراف میانگین	انحراف معیار	انحراف میانگین	انحراف معیار
حاکمیت قانون	شفافیت و حق دسترسی به اطلاعات در خصوص کیفیت قوانین و مقررات بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسبوکار کشاورزی	۵/۸۰	۰/۶۷۶	۶/۰۷	۰/۴۵۸	۶/۰۷	۰/۴۵۸
		۵/۶۷	۰/۸۱۶	۶/۱۳	۰/۵۱۶	۶/۱۳	۰/۵۱۶
		۶/۲۰	۰/۷۷۵	۶/۴۱	۰/۵۰۷	۶/۴۰	۰/۵۰۷
		۶/۲۷	۰/۷۰۴	۶/۴۰	۰/۵۰۷	۶/۴۰	۰/۵۰۷
		۶/۴۰	۰/۶۳۳	۵/۷۳	۰/۴۵۸	۵/۸۷	۰/۳۵۲
		۵/۸۷	۰/۵۱۶	۵/۹۳	۰/۲۵۸	۵/۹۳	۰/۲۵۸
		۵/۴۷	۰/۵۱۶	۵/۸۰	۰/۴۱۴	۵/۹۳	۰/۲۵۸
		۵/۸۰	۰/۶۷۶	۶/۱۳	۰/۳۵۲	۶/۱۳	۰/۳۵۲
		۶/۰۷	۰/۵۹۴	۶/۲۰	۰/۴۱۴	۶/۲۰	۰/۴۱۴
		۶	۰/۶۵۵	۶/۱۳	۰/۵۱۶	۶/۲۰	۰/۴۱۴
حق اظهار نظر و پاسخگویی	کاهش و مدیریت پسماندها در خصوص حق اظهار نظر و پاسخگویی بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسبوکار کشاورزی	۵/۸۷	۰/۹۱۵	۶/۳۳	۰/۴۸۸	۶/۳۳	۰/۴۸۸
		۶/۲۷	۰/۷۰۴	۶/۴۷	۰/۵۱۶	۶/۵۳	۰/۵۱۶

ارائه مدل حکمرانی خوب به‌منظور.....

مؤلفه	شاخص	دور اول دلفی		دور دوم دلفی		دور سوم دلفی	
		انحراف میانگین	انحراف معیار	انحراف میانگین	انحراف معیار	انحراف میانگین	انحراف معیار
کسبوکار کشاورزی	رعایت حقوق کارگران در خصوص حق اظهارنظر و پاسخ‌گویی بر حکمرانی خوب در بانک کشاورزی برای پایداری کسبوکار کشاورزی	۵/۴۰	۰/۷۳۷	۵/۸۰	۰/۴۱۴	۵/۸۷	۰/۳۵۲
		۵/۸۰	۰/۶۷۶	۵/۸۰	۰/۴۱۴	۵/۹۳	۰/۲۵۸

مأخذ: یافته‌های پژوهش

در بخش پایداری کسبوکارهای کشاورزی، بر اساس بررسی پیشینه و مبانی نظری تحقیق، پرسشنامه تحقیق در سه مؤلفه (اجتماعی، زیست‌محیطی و اقتصادی) و نوزده شاخص طراحی شد (جدول ۷).

جدول ۷- مؤلفه و شاخص‌های پایداری کسبوکار کشاورزی

مؤلفه	شاخص	انحراف معیار	انحراف میانگین
بعد اجتماعی پایداری کسبوکار	تأمین امنیت غذایی	۳/۷۸	۰/۹۴۱
	ایجاد زنجیره تأمین پایدار	۳/۸۸	۱/۰۷۱
	مسئولیت اجتماعی	۳/۶۴	۱/۰۳۵
	تأمین عدالت و برابری	۳/۹۸	۱/۱۳۴
	آموزش و آموزش‌دهی	۳/۶۴	۱/۰۴۳
بعد زیست‌محیطی پایداری کسبوکار	استفاده پایدار از منابع طبیعی	۳/۸۵	۱/۰۵۴
	کنترل تلفات و آلودگی	۳/۹۷	۱/۱۰۶
	حمایت از کشاورزی پایدار	۳/۹۲	۱/۱۲۷
	جلوگیری از تغییرات اقلیمی	۳/۸۳	۱/۱۰۵
	حفاظت از منابع آب	۳/۸۵	۱/۰۸۴
بعد اقتصادی پایداری کسبوکار	درآمد و سودآوری	۳/۸۳	۱/۲۴۰
	ایجاد اشتغال	۳/۷۵	۱/۰۰۶
	مقاومت در برابر تغییرات اقتصادی	۳/۷۹	۱/۰۳۹
	مدیریت بهینه منابع	۳/۸۲	۱/۰۸۳
	ایجاد نشان تجاری (برندسازی) و بازاریابی	۳/۷۹	۱/۰۸۱

مأخذ: یافته‌های پژوهش

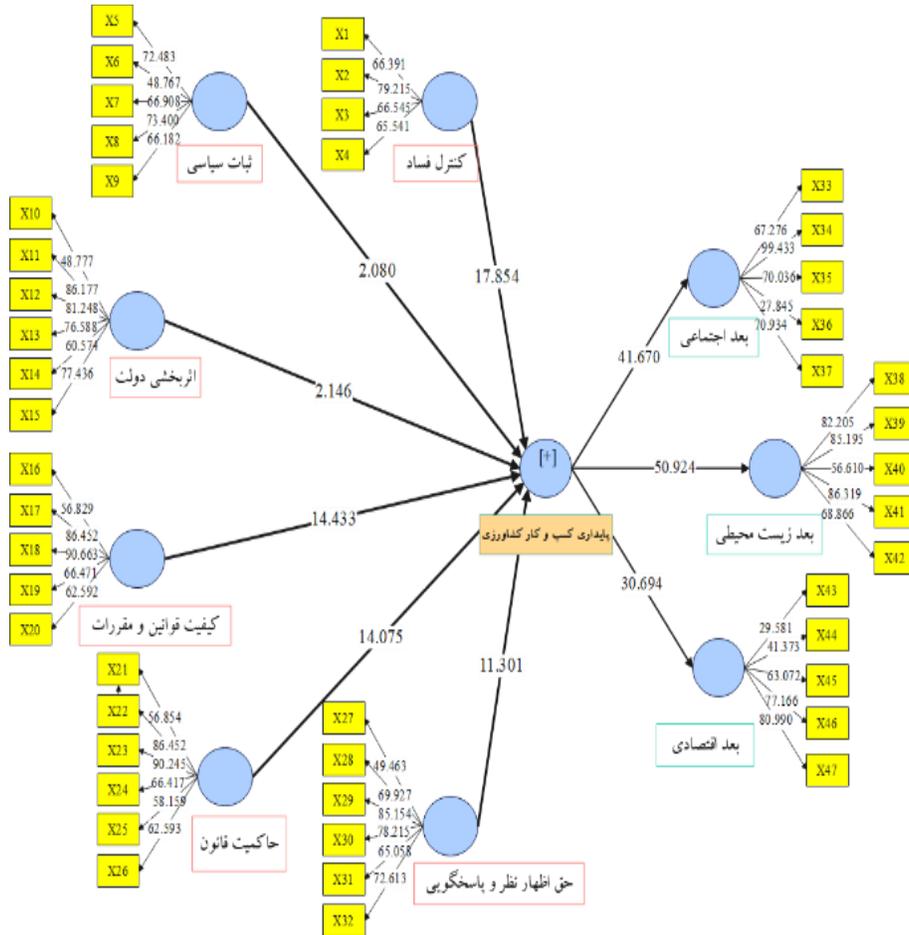
در بخش کمی، روابط میان متغیرها با استفاده از مدل ساختاری در روش حداقل مربعات جزئی^۱ بررسی شد که نتایج آن در دو حالت اعداد معنی‌داری^۲ و تخمین استاندارد^۳ درج شد. نخست، برای تأیید

1. Partial Least Squares (PLS)
2. T-values
3. Standardized Estimation

فرضیه‌های پژوهش، از دستور Bootstrapping در نرم‌افزار Smart PLS3 استفاده شد که خروجی حاصل از ضرایب t را نشان می‌دهد (شکل ۲). همان‌گونه که در شکل ۳ مشخص است، مقادیر ضرایب t بین سازه‌های اصلی پژوهش همگی بالای $1/96$ بوده، که مبین پذیرش فرضیه‌های پژوهش است. جدول ۸ مقدار بارهای عاملی و ضرایب معنی‌داری هر کدام از شاخص‌های تحقیق را نشان می‌دهد.

شکل ۲- مدل اندازه‌گیری اولیه در حالت تخمین ضرایب استاندارد (PLS-A)

شکل ۳- مدل اندازه‌گیری اولیه در حالت معنی‌داری ضرایب (BT)

جدول ۸- شاخص‌ها و مقدار بار عاملی و ضرایب معنی‌داری

T-Value	بارهای عاملی	شاخص	مؤلفه	T-Value	بارهای عاملی	شاخص	مؤلفه
۴۹/۴۶۳	۰/۸۴۵	X27	حق اظهارنظر و پاسخگویی	۶۶/۳۹۱	۰/۸۷۳	X1	کنترل فساد
۶۹/۹۲۷	۰/۸۹۰	X28		۷۹/۲۱۵	۰/۸۹۴	X2	
۸۵/۱۵۴	۰/۹۳۱	X29		۶۶/۵۴۵	۰/۸۹۵	X3	
۷۸/۲۱۵	۰/۸۴۶	X30		۶۵/۵۴۱	۰/۹۰۵	X4	
۶۵/۰۵۸	۰/۸۴۵	X31	ثبات سیاسی	۷۲/۴۸۱	۰/۸۹۰	X5	
۷۲/۶۱۳	۰/۸۸۶	X32		۴۸/۷۶۷	۰/۸۷۷	X6	
۶۷/۲۷۶	۰/۸۷۳	X33		۶۶/۹۰۸	۰/۸۸۳	X7	
۹۹/۴۳۳	۰/۸۹۸	X34		۷۳/۴۰۰	۰/۸۸۳	X8	
۷۰/۰۳۶	۰/۸۵۴	X35	بعد اجتماعی	۶۶/۱۸۲	۰/۸۸۴	X9	اثر بخشی دولت
۲۷/۸۴۵	۰/۸۷۷	X36		۴۸/۷۷۷	۰/۸۵۱	X10	
۷۰/۹۳۴	۰/۸۹۰	X37	بعد زیست‌محیطی	۸۶/۱۷۷	۰/۸۹۸	X11	
۸۲/۲۰۵	۰/۹۲۹	X38		۸۱/۲۴۸	۰/۸۸۹	X12	
۸۵/۱۹۵	۰/۹۳۱	X39		۷۶/۵۸۸	۰/۸۷۷	X13	
۵۶/۶۱۰	۰/۸۷۵	X40		۶۰/۵۷۴	۰/۸۸۹	X14	
۸۶/۳۱۹	۰/۹۰۶	X41	کیفیت قوانین و مقررات	۷۷/۴۳۶	۰/۸۹۴	X15	
۶۸/۸۶۶	۰/۹۱۶	X42		۵۶/۸۲۹	۰/۸۶۶	X16	
۲۹/۵۸۱	۰/۸۴۴	X43		۸۶/۴۵۲	۰/۸۹۴	X17	
۴۱/۳۷۳	۰/۸۴۶	X44		۹۰/۶۶۳	۰/۸۸۴	X18	
۶۳/۰۷۲	۰/۸۷۴	X45	بعد اقتصادی	۶۶/۴۷۱	۰/۸۹۰	X19	
۷۷/۱۶۶	۰/۸۸۵	X46		۶۲/۵۹۲	۰/۸۷۸	X20	
۸۰/۹۹۰	۰/۸۹۹	X47		۵۶/۸۵۴	۰/۸۴۷	X21	
				۸۶/۴۵۲	۰/۸۹۸	X22	
			۹۰/۲۴۵	۰/۹۲۲	X23	حاکمیت قانون	
			۶۶/۴۱۷	۰/۸۸۸	X24		
			۵۸/۱۵۸	۰/۸۴۵	X25		
			۶۲/۵۹۳	۰/۹۰۱	X26		

مأخذ: یافته‌های پژوهش

تجزیه و تحلیل نتایج نشان داد که از میان مؤلفه‌های شش‌گانه مؤثر بر حکمرانی خوب بانک کشاورزی ایران، کنترل فساد با ضریب تأثیر (بار عاملی) ۰/۲۷۹ اثرگذارترین مؤلفه است؛ پس از آن، مؤلفه مربوط به کیفیت قوانین و مقررات (۰/۲۷۴) در رتبه دوم، عوامل مربوط به حاکمیت قوانین (۰/۲۷۱) در رتبه سوم، مؤلفه حق اظهار نظر و پاسخ‌گویی (۰/۱۷۲) در رتبه چهارم، مؤلفه اثربخشی دولتی (۰/۰۴۳) در رتبه پنجم و در نهایت، عامل ثبات سیاسی (۰/۰۲۲) در رتبه ششم جای گرفته‌اند. همچنین، بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، بعد اجتماعی پایداری کسب‌وکار کشاورزی با ضریب اثرگذاری (بار عاملی) ۰/۹۰۱، بعد اقتصادی پایداری کسب‌وکار کشاورزی (۰/۸۹۱) و بعد زیست‌محیطی پایداری کسب‌وکار کشاورزی (۰/۸۴۳) مهم‌ترین مؤلفه‌های پایداری کسب‌وکار کشاورزی به‌شمار می‌روند (شکل ۲). بررسی برازش مدل ساختاری در یک تحقیق، با ضریب R^2 ، مربوط به متغیرهای پنهان درون‌زای (وابسته) مدل است. سه مقدار ۰/۱۹، ۰/۳۳ و ۰/۶۷ به‌عنوان مقدار ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی ضریب R^2 در نظر گرفته می‌شود (Hair et al., 2017) که مطابق جدول ۸، مقدار ضریب R^2 در حد قوی است. همچنین، ضریب Q^2 قدرت پیش‌بینی مدل را مشخص می‌سازد و در صورتی که مقدار آن در مورد یک سازه درون‌زا سه مقدار ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ را کسب کند، به‌ترتیب، نشان از قدرت پیش‌بینی ضعیف، متوسط و قوی سازه یا سازه‌های برون‌زای مربوط به آن دارد (Hair et al., 2017). نتایج جدول ۸ نشانگر قدرت پیش‌بینی مناسب مدل تحقیق است و برازش مناسب مدل ساختاری را تأیید می‌سازد.

جدول ۹- میزان اثرگذاری حکمرانی خوب بر پایداری کسب‌وکار کشاورزی

رتبه	Q^2	R^2	مؤلفه‌ها
-	۰/۶۸۴	۰/۹۹۱	پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی
۱	۰/۶۲۹	۰/۸۱۲	بعد اجتماعی پایداری کسب‌وکار
۲	۰/۶۵۸	۰/۷۹۳	بعد اقتصادی پایداری کسب‌وکار
۳	۰/۶۹۱	۰/۷۱۰	بعد زیست‌محیطی پایداری کسب‌وکار

مأخذ: یافته‌های پژوهش

در نهایت، برازش کلی مدل با بهره‌گیری از معیار GOF بررسی شده، که روابط آن به‌شرح زیر است:

$$GOF = \sqrt{\text{communalities} \times R^2}$$

$$GOF = \sqrt{0/791 * 0/873} = 0/830$$

وتزلس و همکاران (Wetzels et al., 2009) سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ را به‌عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF معرفی کردند. در پژوهش حاضر، به‌دست آمدن مقدار ۰/۸۲۹ برای GOF نشان از برازش کلی قوی مدل پژوهش دارد.

پس از در کنار هم قرار دادن شاخص‌های برآزش مدل و قضاوت کلی در مورد برآزش مدل با کمک مقادیر آماره t -value، به تصمیم‌گیری در مورد رد یا تأیید فرضیات پرداخته می‌شود که بدین منظور، مقادیر t -value با اعداد $+۱/۹۶$ و $-۱/۹۶$ مقایسه می‌شوند؛ اگر مقادیر محاسبه‌شده توسط نرم‌افزار بین دو عدد یادشده قرار داشته باشد فرضیات تحقیق رد و در غیر این صورت، تأیید می‌شوند. نتایج جدول ۹ حاکی از تأیید همه فرضیه‌های تحقیق است.

تجزیه و تحلیل نتایج پژوهش نشان داد که از میان مؤلفه‌های مؤثر بر پایداری کسب‌وکار کشاورزی، کنترل فساد ($\beta = ۰/۲۷۹$ ، T -value = $۱۷/۸۵۴$ و $p < ۰/۰۱$) اثرگذارترین مؤلفه بر پایداری کسب‌وکار کشاورزی است؛ و پس از آن، مؤلفه‌های کیفیت قوانین و مقررات ($\beta = ۰/۲۷۴$ ، T -value = $۱۴/۴۳۳$)، حاکمیت قانون ($\beta = ۰/۲۷۱$ ، T -value = $۱۴/۰۷۵$)، حق اظهار نظر و پاسخ‌گویی ($\beta = ۰/۱۷۲$)، اثربخشی دولت ($\beta = ۰/۰۴۳$ ، T -value = $۲/۱۴۶$) و ثبات سیاسی ($\beta = ۰/۰۲۲$)، T -value = $۲/۰۸۰$)، به ترتیب اولویت، در رتبه‌های بعدی اهمیت قرار دارند (جدول ۱۰).

جدول ۱۰ - تأثیر خطی اثرات متغیرها برای آزمون فرضیه‌های تحقیق

P Values	T Statistics (O/STDEV)	Standard Deviation (STDEV)	Sample Mean (M)	Original Sample (O)	
۰/۰۰۰	۱۷/۸۵۴	۰/۰۷۴	۰/۲۰۹	۰/۲۷۹	کنترل فساد <-- پایداری کسب‌وکار کشاورزی
۰/۰۰۰	۱۴/۴۳۳	۰/۰۷۸	۰/۱۵۵	۰/۲۷۴	کیفیت قوانین و مقررات <-- پایداری کسب‌وکار کشاورزی
۰/۰۰۰	۱۴/۰۷۵	۰/۰۷۷	۰/۳۹۱	۰/۲۷۱	حاکمیت قوانین <-- پایداری کسب‌وکار کشاورزی
۰/۰۰۰	۱۱/۳۰۱	۰/۰۹۵	۰/۳۸۹	۰/۱۷۲	حق اظهار نظر و پاسخ‌گویی <-- پایداری کسب‌وکار کشاورزی
۰/۰۲۸	۲/۱۴۶	۰/۰۸۸	۰/۲۰۹	۰/۰۴۳	اثربخشی دولت <-- پایداری کسب‌وکار کشاورزی
۰/۰۴۱	۲/۰۸۰	۰/۱۱۳	۰/۴۷۷	۰/۰۲۲	ثبات سیاسی <-- پایداری کسب‌وکار کشاورزی

مأخذ: یافته‌های پژوهش

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

نتایج پژوهش حاضر نمایانگر نقش مهم مجریان (مدیران کسب‌وکارهای کشاورزی) در پایداری کسب‌وکار کشاورزی است؛ اما طراحی مدل حکمرانی خوب تنها از عهده مجریان بر نمی‌آید بلکه از عوامل و متغیرهای فراوان تأثیر می‌پذیرد. همچنین، این‌گونه می‌توان نتیجه گرفت که بسیاری از مسائل و مشکلات مربوط به پایداری کسب‌وکار کشاورزی در زمان تدوین خط‌مشی‌ها و برنامه‌ها شکل گرفته، از سایر عوامل نیز تأثیر می‌پذیرند. بنابراین، به‌منظور اجرای موفق حکمرانی خوب در بانک کشاورزی ایران، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها نیز در نظر گرفته می‌شود.

در تحقیق حاضر، اعتبار عاملی¹ که صورتی از اعتبار سازه است، از طریق تحلیل عاملی به‌دست می‌آید. «عامل» یک متغیر فرضی (سازه) است که بر نمرات مشاهده‌شده در یک یا چند متغیر تأثیر می‌گذارد. هرگاه تحلیل عاملی روی یک ماتریس همبستگی صورت گیرد، آزمون‌هایی که از عوامل خاص تأثیر پذیرفته‌اند از بار عاملی بالا در آن عامل برخوردارند (Hair et al., 2017). در ادامه، بررسی ساخت روایی مشترک متقاطع، میزان پایایی مرکب و میانگین واریانس‌های استخراج‌شده صورت گرفت و کلیت مدل مفهومی به اجماع خبرگان رسیده و مدل مناسب برای طراحی و تبیین مدل حکمرانی خوب در راستای پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی تشخیص داده شده است. در این راستا، مؤلفه‌ها و شاخص‌های حکمرانی خوب بانک کشاورزی ایران بر اساس روش دلفی و در پاسخ به سؤال‌های تحقیق در مورد مدل حکمرانی خوب و پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی، با نظر خبرگان، در قالب نه بعد و ۳۲ شاخص دسته‌بندی شدند. از نظر اولویت‌بندی مؤلفه‌های حکمرانی خوب بانک کشاورزی ایران، مؤلفه کنترل فساد اثرگذارترین مؤلفه شناخته شد. در تبیین این یافته، می‌توان گفت که فضای کسب‌وکار در گسترش و تسهیل فعالیت‌های اقتصادی هر کشور بسیار تأثیرگذار است و بهبود فضای کسب‌وکار از مهم‌ترین اولویت‌های سیاست‌گذاران اقتصادی و سیاسی کشورها تلقی می‌شود. یکی از متغیرهای مهم تأثیرگذار بر فضای کسب‌وکار «فساد» است. فساد می‌تواند در قالب رشوه، ملاحظات جناحی و سیاسی در انجام کسب‌وکارها، اخذ اعتبارات بانکی و مانند اینها بر فضای کسب‌وکار تأثیرگذار باشد. یکی از مهم‌ترین اهداف اقتصادی کشورها ایجاد شرایط لازم برای ارتقای توسعه اقتصادی مستمر و باثبات است. رفع بنیادی فساد و نیز ترغیب آزادی اقتصادی و محیط کسب‌وکار در راستای انگیزه‌های عملی رشد و توسعه اقتصادی جز با پیوند روزافزون اخلاق اقتصادی میسر نخواهد شد. در این راستا، نتایج تحقیقات مختلف نشان می‌دهد که در حوزه کسب‌وکار کشاورزی، همواره بر تأثیر کنترل فساد روی

1 factorial validity

پایداری کسب‌وکار کشاورزی تأکید شده است. این یافته در راستای نتایج تحقیق دربی و عبدالرزاق (Drebee & Abdul-Razak, 2020) است.

از دیدگاه افراد مورد مطالعه، تأثیر کیفیت قوانین و مقررات بر پایداری کسب‌وکار کشاورزی در رتبه دوم قرار داشت، بدین معنی که یکی از مؤلفه‌های مهم و اساسی در بهبود محیط کسب‌وکار کیفیت قوانین و مقررات و نهادسازی‌های مبتنی بر این قوانین است، زیرا کیفیت عملکردی نهادها، از یک سو، محصول کیفیت قوانین و مقررات و از سوی دیگر، دستاورد اجرای آن (حاکمیت قانون) است. قوانین و مقررات زیست‌محیطی مناسب و کارآمد می‌توانند به کشاورزان الزاماتی را در خصوص حفاظت از منابع طبیعی، کاهش آلودگی، مدیریت صحیح آب و خاک و حفظ تنوع زیستی تحمیل کنند که از جمله زمینه‌های سودمندی این اقدامات می‌توان بدین نکات اشاره کرد: کاهش آثار منفی فعالیت‌های کشاورزی بر محیط زیست و حفظ پایداری طبیعی؛ ارائه دستورالعمل‌ها و استانداردهایی به کشاورزان در خصوص بهره‌برداری بهینه از آب، خاک و انرژی؛ کاهش هدررفت و افزایش بهره‌وری منابع؛ تسهیل بهبود پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی؛ اعمال الزاماتی برای کشاورزان در خصوص تولید مواد غذایی امن و سالم؛ ارتقای کیفیت محصولات کشاورزی، بهداشت عمومی و امنیت غذایی جامعه و در نتیجه، تقویت پایداری صنعت کشاورزی؛ تعیین حقوق و مزایای کشاورزان و تضمین محافظت از آنها شامل حقوق کارگری، حداقل دستمزد، بیمه‌های اجتماعی و محافظت از منافع کشاورزان در قراردادهای تجاری؛ اطمینان و اعتمادبخشی بیشتر به کشاورزان نسبت به پیشرفت کسب‌وکارهای آنها در راستای پایداری کشاورزی؛ تنظیم و کنترل بازار و رقابت؛ جلوگیری از تلاطم قیمت‌ها و اطمینان بخشی بیشتر به کشاورزان در خصوص فروش محصولاتشان؛ و همچنین، حفاظت از کشاورزان در مقابل تجاوزات رقابتی و تعادل قدرت‌ها. با توجه بدین نکات، کیفیت قوانین و مقررات بسیار اهمیت دارد و اگر به درستی طراحی و اجرا شوند می‌توانند به بهبود پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی بینجامند این یافته در راستای نتایج تحقیقات کیانی و همکاران (Kiani et al., 2022)، تاتیانا (Tatiana, 2022) و دیاس و همکاران (Dias et al., 2021) است.

حق اظهار نظر و پاسخ‌گویی در مورد پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی یکی از اصول اساسی حاکمیت قانون است که به حفظ مردم‌سالاری و شفافیت در صنعت کشاورزی کمک می‌کند. این حق، با کمک به کشاورزان در درک فرآیندهای تصمیم‌گیری مربوط به فعالیت‌های کشاورزی و نیز مسائل زیست‌محیطی و اجتماعی کشاورزی، شرکت فعال آنها در این فعالیت‌ها را تضمین می‌کند. از سوی دیگر، پاسخ‌گویی مناسب به نیازها و مشکلات کشاورزان و صنعت کشاورزی می‌تواند به بهبود شرایط کسب‌وکارهای کشاورزی و افزایش پایداری آنها کمک کند. با شنیدن و درک نیازها و نظرات کشاورزان،

مسئولان ذی‌ربط می‌توانند سیاست‌ها و برنامه‌هایی مناسب را برای حمایت از کشاورزان و توسعه پایدار صنعت کشاورزی اجرا کنند. بنابراین، حق اظهار نظر و پاسخ‌گویی در پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی می‌تواند به ارتقای ارتباط بین دولت و کشاورزان، بهبود فرآیندهای تصمیم‌گیری و اجرایی، و ایجاد یک محیط مطلوب برای توسعه پایدار صنعت کشاورزی کمک کند. در پژوهش حاضر، میزان تأثیر حق اظهار نظر و پاسخ‌گویی بر پایداری کسب‌وکار کشاورزی در رتبه سوم اهمیت ارزیابی شد که این نتیجه در راستای نتایج تحقیقات نصرتی نیگجه و همکاران (Nosrati Nigjeh et al., 2023)، موردا (Moreda, 2020) و انورالدین و دعیت (Anwarudin & Dayat, 2019) است.

اثر بخشی دولت‌ها بر پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی می‌تواند بسیار مهم و تأثیرگذار باشد. دولت‌ها از طریق سیاست‌ها و برنامه‌های خود می‌توانند به کسب‌وکارهای کشاورزی کمک کنند تا با مقاومت در برابر چالش‌ها و مخاطرات مختلف، پایداری خود را حفظ کنند. دولت می‌تواند از طریق تعیین سیاست‌های مالی و مالیاتی، اقداماتی را انجام دهد که کسب‌وکارهای کشاورزی را تشویق به بهره‌برداری بهینه از منابع و تولید پایدار کند. برای نمونه، اعمال مالیات‌های متناسب با میزان آلودگی محصولات کشاورزی می‌تواند کشاورزان را تحریک کند تا از روش‌های کشاورزی پایدارتر استفاده کنند. همچنین، دولت می‌تواند از طریق برنامه‌های حمایت مالی نظیر وام‌ها، سرمایه‌گذاری‌ها و یا اعطای تسهیلات مالی به کسب‌وکارهای کشاورزی، آنها را در فعالیتهای پایدار و پربازده‌تر یاری کند. این نوع حمایت‌ها می‌توانند به‌عنوان منبع تأمین سرمایه برای انجام سرمایه‌گذاری‌های لازم و بهبود زیرساخت‌ها برای کشاورزان عمل کنند. از رهگذر همه این اقدامات، دولت می‌تواند نقشی مهم در ایجاد پایداری در کسب‌وکارهای کشاورزی داشته باشد و به توسعه پایدار و اقتصادی صنعت کشاورزی یاری رساند. این نتیجه به‌دست‌آمده در پژوهش حاضر با نتایج مطالعات انگوین (Nguyen, 2023)، اسماعیلو و همکاران (Ismayilo et al., 2022)، مورکوناس و همکاران (Morkūnas et al., 2018)، آیکنوا و همکاران (Ikenwa et al., 2017) همخوانی دارد.

از دیدگاه افراد مورد مطالعه، تأثیر ثبات سیاسی بر پایداری کسب‌وکار کشاورزی در رتبه پنجم قرار داشت؛ از این‌رو، می‌توان دریافت که ثبات سیاسی به وجود آرامش و استحکام در نظام سیاسی یک کشور اشاره دارد، که خود شامل پایداری به قوانین و مقررات، عدم وقوع اختلافات و کشمکش‌های سیاسی و ایجاد یک محیط پیش‌بینی‌پذیر و پایدار است. در صنعت کشاورزی، وجود ثبات سیاسی می‌تواند تأثیری قابل توجه بر عملکرد و رشد کسب‌وکارهای کشاورزی داشته باشد. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که ثبات سیاسی می‌تواند به چندین روش بر عملکرد کشاورزی تأثیر بگذارد. برای نمونه، ثبات سیاسی

می‌تواند اعتماد سرمایه‌گذاران به صنعت کشاورزی را افزایش دهد و زمینه‌ای مناسب را برای سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های کشاورزی فراهم کند. همچنین، ثبات سیاسی می‌تواند به دسترسی به بازارهای خارجی و صادرات محصولات کشاورزی کمک کند زیرا کشورهای برخوردار از ثبات سیاسی بالا برای همکاری تجاری بین‌المللی جذاب‌ترند. این یافته پژوهش حاضر در راستای نتایج تحقیقات آگاروال (Aggarwal, 2023) و سوویرچزینسکا و همکاران (Świerczyńska et al., 2020) است.

در این راستا، با توجه به نتایج و یافته‌های پژوهش حاضر، پیشنهادهایی به شرح زیر ارائه می‌شود:

- با افزایش شفافیت در فعالیت‌های مرتبط با کشاورزی و انتشار اطلاعات مربوط به معاملات، قراردادهای سیاست‌های کشاورزی، می‌توان به ایجاد فضایی سالم و معتبر برای کسب‌وکارهای کشاورزی کمک کرد. تضمین پایداری و پیوستگی در سیاست‌ها و برنامه‌های دولتی مرتبط با کشاورزی از طریق اصلاحات سیاسی، افزایش شفافیت و مشارکت عمومی می‌تواند پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی را به گونه‌ای چشمگیر بهبود بخشد. همچنین، ارائه سیاست‌ها و برنامه‌های دولتی برای تسهیل دسترسی به منابع مالی، زمین، آب و انرژی برای کشاورزان و کسب‌وکارهای کشاورزی می‌تواند به بهبود قابل ملاحظه در پایداری آنها بینجامد. تقویت نظام نظارت و اجرای قوانین و مقررات مربوط به کشاورزی نیز می‌تواند به حفظ استانداردهای کیفیت و ایمنی محصولات، کاهش آسیب‌های زیست‌محیطی و حفظ سلامتی عمومی کمک کند. ارتقای آگاهی و فرهنگ انضباط قانونی در بین کشاورزان و افراد مرتبط با صنعت کشاورزی می‌تواند به رعایت بهتر قوانین و مقررات، جلوگیری از نقض‌های قانونی و افزایش پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی منجر شود. دولت می‌تواند فضاهایی مناسب را برای اظهار نظر و شرکت مردم در تصمیم‌گیری‌های مربوط به کشاورزی فراهم سازد؛ این فضاها ممکن است نشست‌ها، همایش‌ها، گروه‌های مشورتی و سایر سازوکارهایی را دربرگیرد که از این رهگذر، به شکل عمومی و شفاف برگزار می‌شوند.

در تحقیقات آتی، می‌توان به بررسی الگوهای موفق حکمرانی خوب بانک‌ها در جهان و دلایل موفقیت آنها و همچنین به مطالعه موانع و چالش‌های حاکمیت خوب در بانک‌های کشاورزی و ارزیابی اثرات اقدامات حاکمیتی بر پایداری کسب‌وکارهای کشاورزی پرداخت. نتایج پژوهش حاضر می‌تواند به مدیران و صاحبان کسب‌وکارهای کشاورزی کمک کند تا درک بهتری از اهمیت و تأثیر ثبات سیاسی در عملکرد صنعت خود داشته باشند و راهبردهای مناسب را برای تضمین پایداری و رشد کسب‌وکارهای خود پیاده‌سازی کنند.

منابع

1. Abdelaziz, S. A. (2021). The importance of the governance role in achieving stability and sustainability in family business companies through generations. *Business and Management Studies*, 7(3), 16-24. DOI: 10.11114/bms.v7i3.5300.
2. Aggarwal, A. (2023). Which factors determine good governance? Available at <https://ssrn.com/abstract=4530095> or DOI: 10.2139/ssrn.4530095.
3. Alarabiat, A., & Ramos, I. (2019). The Delphi method in information systems research (2004-2017). *Electronic Journal of Business Research Methods*, 17(2), 86-99. DOI: 10.34190/JBRM.17.2.04.
4. Anwarudin, O., & Dayat, D. (2019). The effect of farmer participation in agricultural extension on agribusiness sustainability in Bogor, Indonesia. *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding*, 6(3), 1061-1072. DOI: 10.18415/ijmmu.v6i3.1028.
5. Arend, R. J. (2020). Modeling social entrepreneurship: consideration of the reacting forces. *Journal of Social Entrepreneurship*, 32(3), 1-9. DOI: 10.1080/19420676.2020.1718744.
6. Ariabod, A., Moghaddasi, R., Zeraatkish, Y., & Mohammadinejad, A. (2019). Governance and agricultural growth: evidence from selected developing countries. *Economic Journal of Emerging Markets*, 11(1), 73-80. DOI: 10.20885/ejem.vol11.iss1.art7.
7. Badji, A., Benseddik, A., Bensaha, H., Boukhelifa, A., & Hasrane, I. (2022). Design, technology, and management of greenhouse: a review. *Journal of Cleaner Production*, 373, 1-9. DOI: 10.1016/j.jclepro.2022.133753.
8. Behdani, A., Mahmoudzadeh Vashan, M., & Salihnia, M. (2023). The relationship between business sustainability and good governance. The Fifth National Conference and the Second International Conference on New Models of Business Management in Unstable Conditions. 29 August, 2023, Tehran. [In Persian]
9. Bennett, N. J., & Satterfield, T. (2018). Environmental governance: a practical framework to guide design, evaluation, and analysis. *Conservation Letters*, 11(6), e12600. DOI: 10.1111/conl.12600.

10. Drebee, H. A., & Abdul-Razak, N. A. (2020). The impact of corruption on agriculture sector in Iraq: econometrics approach. The Proceedings of IOP Conference, *Earth and Environmental Science*, 553(1), 1-9. DOI: 10.1088/1755-1315/553/1/012019.
11. Dias, C., Gouveia Rodrigues, R., & Ferreira, J. J. (2021). Small agricultural businesses' performance — What is the role of dynamic capabilities, entrepreneurial orientation, and environmental sustainability commitment? *Business Strategy and the Environment*, 30(4), 1898-1912. DOI: 10.1002/bse.2723.
12. Dhaoui, I. (2019). Good governance for sustainable development. *Advances in Developing Human Resources*, 10(6), 1-9.
13. Efthymiou, L., & Zarifis, A. (2021). Modeling students' voice for enhanced quality in online management education. *The International Journal of Management Education*, 19(2), 100464. DOI: 10.1016/j.ijme.2021.100464.
14. Esmaiely, M., Niknami, M., & Badragheh, A. (2016). Effective factors influencing on the implementation of knowledge management in the agricultural bank of Qom province. *International Journal of Agricultural Management and Development (IJAMAD)*, 6(2), 205-210. Available at <https://sanad.iau.ir/Journal/ijamad/Article/1037704>.
15. Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 8(1), 39-50. DOI: 10.2307/3151312.
16. Gashi, R., Ahmeti, H. G., & Baliu, E. (2022). Challenges of women entrepreneurs in the developing economy. *Corporate Governance and Organizational Behavior Review*, 6(2), 134-142. DOI: 10.22495/cgobrv6i2p13.
17. Gutterman, A. (2023). Sustainability and corporate governance. DOI: 10.2139/ssrn.4493058.
18. Hair, J. F., Hult, G. T. M., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2017). A primer on Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM). The Second Edition. Thousand Oaks, Sage.

19. Hajimirza, H., & Shakeri Bostanabad, R. (2021). Investigating the effect of good governance quality on agricultural sector growth. *Agricultural Economics Research*, 12(48), 145-170. [In Persian]
20. Hamsal, M., & Ichsan, M. (2021). Business sustainability in the times of crisis: propositions and framework. In: IOP Conference Series: Earth and environmental science (Vol. 729, No. 1, p. 012049). IOP Publishing. DOI: 10.1088/1755-1315/729/1/012049.
21. Humphrey-Murto, S., Wood, T. J., Gonsalves, C., Mascioli, K., & Varpio, L. (2020). The Delphi method. *Academic Medicine*, 95(1), 168. DOI: 10.1097/ACM.0000000000002887.
22. Ikenwa, K. O., Sulaimon, A. H. A., & Kuye, O. L. (2017). Transforming the Nigerian agricultural sector into an agribusiness model – the role of government, business, and society. *Acta Universitatis Sapientiae, Economics and Business*, 5(1), 71-115. DOI: 10.1515/auseb-2017-0005.
23. Ismayilo, V., Shalbuzzov, N., Cabbarli, L., Safarov, A., & Karimova, V. (2022). Government agencies in the field of sustainable agricultural development in various countries. *Rivista di Studi sulla Sostenibilita*, 12(2), 165-183.
24. Jansson, J., Nilsson, J., Modig, F., & Hed Vall, G. (2017). Commitment to sustainability in small and medium-sized enterprises: the influence of strategic orientations and management values. *Business Strategy and the Environment*, 26(1), 69-83. DOI: 10.1002/bse.1901.
25. Karimi, E., & Niknami, M. (2020). Analyzing impacts of farmer field school on the economic, social, production, and knowledge status of greenhouse owners: evidence from Tehran province and its surrounding counties. *Journal of Agricultural Science and Technology*, 22(1), 27-41.
26. Kiani, F., Peidaei, M. M., & Dorniani, S. (2023). Design a model to explain the role of good governance in facilitating the Iranian business environment with a data mining approach. *International Journal of Nonlinear Analysis and Applications*, 14(2), 247-263. DOI: 10.22075/ijnaa.2022.27317.3556.
27. Li, T., Zhou, D., Razzaq, A., & Wang, Q. (2021). Rethinking the role of grain banks in China's agriculture. *Agriculture*, 11(1), 49. DOI: 10.3390/agriculture11010049.

28. MAJ (2023). Statistics of agriculture, garden, and greenhouse products. Ministry of Agriculture-Jahad (MAJ). Information and Information Technology Center of Iran, Tehran. [In Persian]
29. Malorgio, G., & Marangon, F. (2021). Agricultural business economics: the challenge of sustainability. *Agricultural and Food Economics*, 9, 1-4. DOI: 10.1186/s40100-021-00179-3.
30. Maraveas, C., Karavas, C. S., Loukatos, D., Bartzanas, T., Arvanitis, K. G., & Symeonaki, E. (2023). Agricultural greenhouses: resource management technologies and perspectives for zero greenhouse gas emissions. *Agriculture*, 13(7), 1464. DOI: 10.3390/agriculture13071464.
31. Moreda, T. (2020). Review on factors affecting youth participation in agribusiness in Ethiopia. *Plant*, 8(3), 80-86. DOI: 10.11648/j.plant.20200803.15.
32. Morkūnas, M., Volkov, A., Bilan, Y., & Raišienė, A. G. (2018). The role of government in forming agricultural policy: economic resilience measuring index exploited. *Administratie si Management Public*, 31, 111-131. DOI: 10.24818/amp/2018.31-08.
33. Ndukwe, O. J., & Allison, P. (2021). Good governance and ease of doing business in Nigeria: problems and prospects. *International Journal of Academic Management Science Research (IJAMSR)*, 5(1), 88-96.
34. Nguyen, T. P. (2023). Factors affecting the establishment and development of the agri-tourism business model. *International Journal of Research Publication and Reviews*, 4(6), 2891-2904. DOI: 10.55248/gengpi.4.623.28912904.
35. Niknami, M., Hatami, F., & Lashgarara, F. (2009). Impacts of agricultural crops insurance on economic situation of damaged wheat farmers in the Qom city. *Agricultural Extension and Education Research*, 2(3), 107-117. [In Persian]
36. Nosrati Nigjeh, M., Malek-Mohammadi, I., & Farajallah Hosseini, S. J. (2023). Analytic hierarchy process and SWOT analysis of Agricultural Bank [BKI] in promoting innovation and entrepreneurship in agriculture sector. *Journal of Agricultural Science and Technology*, 25(2), 301-313. DOI: 10.52547/jast.25.2.301.

37. Parada, M. J., Gimeno, A., Samara, G., & Saris, W. (2020). The adoption of governance mechanisms in family businesses: an institutional lens. *Journal of Family Business Management*, 10(2), 33-47. DOI: 10.1108/JFBM-07-2019-0054.
38. Paygan, V., Yaqoubi, N., & Keikha, A. (2022). Identifying and prioritizing factors affecting good governance and sustainable development. *Public Management Research*, 15(55), 93-123. DOI: 10.22111/JMR.2022.40358.5640. [In Persian]
39. Raiten, D. J., & Bremer, A. A. (2023). Exploring the intersection of climate/environmental change, food systems, nutrition, and health: a global challenge, opportunity, or both?. *The American Journal of Clinical Nutrition*, 117(2), 224-226. DOI: 10.1016/j.ajcnut.2022.11.024.
40. Rezaee, Z. (2016). Business sustainability research: a theoretical and integrated perspective. *Journal of Accounting Literature*, 36(1), 48-64. DOI: 10.1016/j.acclit.2016.05.003.
41. Ronaghi, M., Kohansal, M., & Ghorbani, M. (2020). Determining the factors of governance in the agricultural sector in Iran by Using the Type-2 Fuzzy AHP method. *Agricultural Economics Research*, 12(47), 253-288. [In Persian]
42. Roopa, D., Prabha, R., & Senthil, G. A. (2021). Revolutionizing the education system with interactive augmented reality for quality education. *Materials Today: Proceedings*, 46, 3860-3863. DOI: 10.1016/j.matpr.2021.02.294.
43. Safari, K., Ahmadi Gharacheh, A. M., & Danaei, H. (2019). The mediating role of blended learning infrastructures in the relationship between good governance, social capital and general attitude toward business environment. *Interdisciplinary Journal of Virtual Learning in Medical Sciences*, 10(4), 65-74. DOI: 10.30476/ijvlms.2019.84320.1005.
44. Świerczyńska, K., Kaczmarek, F., & Kryszak, Ł. (2020). Political stability as a factor affecting growth in agricultural Sub-Saharan African countries. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, 63, 160-176. DOI: 10.15584/nsawg.2020.3.7.

45. Tatiana, K. (2022). State regulation of ensuring long-term economic sustainability of agricultural enterpriser. *Sustainable Development Policy: Eu Countries Experience*, 175(1), 1-8.
46. Tavassoti, A., Niknami, M., Farajollah Hosseini, S. J., & Omid Najafabadi, M. (2021). Modeling farmers' behavior in optimal management of agricultural water consumption based on smart climate agriculture in Pakdasht County: application of planned behavior theory. *Agricultural Extension and Education Research*, 14(53), 53-70. [In Persian]
47. Ulvenblad, P., Barth, H., Ulvenblad, P. O., Ståhl, J., & Björklund, J. C. (2020). Overcoming barriers in agri-business development: two education programs for entrepreneurs in the Swedish agricultural sector. *The Journal of Agricultural Education and Extension*, 26(5), 443-464. DOI: 10.1080/1389224X.2020.1748669.
48. Wetzels, M., Odekerken-Schroder, G., & Van Oppen, C. (2009). Using PLS path modeling for assessing hierarchical construct models: guidelines and empirical illustration. *MIS Quarterly*. 33(1), 177-195. DOI: 10.2307/20650284.
49. World Bank (2022). Worldwide governance indicators. Available at <https://www.worldbank.org/en/publication/worldwide-governance-indicators>.
50. Worrell, J. L., Di Gangi, P. M., & Bush, A. A. (2013). Exploring the use of the Delphi method in accounting information systems research. *International Journal of Accounting Information Systems*, 14(3), 193-208. DOI: 10.1016/j.accinf.2012.03.003.
51. Zahiri, M., Zaianderoodi, M., & Jalae, S. A. (2021). Investigating the effect of good governance dimensions on the sustainable development index of Iran. *Macroeconomic Research Journal*, 15(30), 210-231. DOI: 10.22080/IEJM.2021.20090.1809. [In Persian]